

Udligningsbeløb – socioøkonomiske kriterier

I kapitlet *Tilskyndelser af kommunal udligning* i Dansk Økonomi, efterår 2025 anvendes opgjorte mål for, hvor meget en kommunes udligningsbeløb ændres, når forskellige socioøkonomiske kriterier i udligningsordningen påvirkes. Dette notat beskriver beregningsgangen bag disse beløb.

1 Introduktion

I dette notat beskrives beregningsgangen bag ændringen i en kommunes udligningsbeløb ved forskellige ændringer af en kommunes udgiftsgrundlag. Der fokuseres kun på udgiftssiden af udligningsordningen og endvidere kun på de socioøkonomiske kriterier.

Beregningsgangen er i notatet delt op i to trin. Først fokuseres på effekten på det socioøkonomiske udgiftsbehov. Dette kan ses som en hjælpsom mellemregning, inden der efterfølgende nås til effekten på udligningsbeløbet.

Notatet har udelukkende fokus på de tilskyndelser, som udligningen af socioøkonomiske udgiftsbehov indebærer. Det skyldes, at kapitlet primært fokuserer på beskæftigelse og uddannelse. Der er også andre dele af udligningsordningen, som der ses bort fra her, eksempelvis udligningen af selskabsskat.

2 Beregning af udligningsbeløbet

Det kommunale udligningssystem indebærer en udligning af forskelle i kommunernes *beregnete* udgiftsbehov. Af denne forskel udlignes op til 95 pct. af forskellen til landsgennemsnittet. Det opgjorte udgiftsbehov dannes ud fra et demografisk bidrag og et socioøkonomisk bidrag. Som nævnt fokuseres udelukkende på sidstnævnte i dette notat.

Når en kommunes socioøkonomiske udgiftsbehov (SUB) beregnes, tages der udgangspunkt i en række udvalgte kategorier, eksempelvis "Antal 20-59-årige uden beskæftigelse", som indgår med forskellige vægte, jf. tabel 1 til sidst i notatet.

For en given kommune k og et givet år t opgøres det samlede socioøkonomiske udgiftsbehov som:

$$SUB_{k,t} = 0,33 \cdot B_t \cdot \sum_i g_{i,t} \frac{n_{i,k,t}}{n_{i,t}} \quad (1)$$

jf. Indenrigs- og Sundhedsministeriet (2024). Her angiver i det enkelte kriterie og:

- 0,33 angiver den fastsatte andel, det socioøkonomiske udgiftsbehov udgør af det samlede udgifter
- B_t angiver de samlede budgetterede nettodrifts- og anlægsudgifter
- $g_{i,t}$ angiver vægtene vist i tabel 1 sidst i notatet
- $n_{i,k,t}$ angiver antallet i det pågældende kriterie i den enkelte kommune
- $n_{i,t}$ angiver antallet i det pågældende kriterie for hele landet

Indenrigsministeriet betegner $0,33 \cdot B_t / N_t$ som *gennemsnitligt tillæg* idet N_t er det samlede indbyggertal i landet. Det afspejler de samlede kommunale nettodrifts- og anlægsudgifter, der antages at kunne henføres til socioøkonomiske forhold, pr. indbygger i Danmark.

Beregningen i ligning (1) kan siges at bero på en "neutral" fordeling af de samlede udgifter mellem kommunerne. Man kan tænke det i følgende tre trin:

1. *Politisk beslutning om størrelsen af det faktiske budget:* Det er politisk besluttet, at der samlet blev budgetteret med udgifter for 440 mia. kr. (B_t) i kommunerne i 2024
2. *Fordelingen af budgettet efter demografiske og socioøkonomiske kriterier:* Det er fastsat i lovgivningen, at 2/3 af den neutrale fordeling af budgettet skal tage udgangspunkt i demografiske kriterier, mens 1/3 skal tage udgangspunkt i socioøkonomiske kriterier. Det vil sige, at 145 mia. kr. skal fordeles efter socioøkonomiske kriterier, som er i fokus her. Det er også besluttet, hvordan de 145 mia. kr. fordeles på de enkelte kriterier i det socioøkonomiske udgiftsbehov. Eksempelvis skal 19 pct. af de 145 mia. kr., svarende til 28 mia. kr., fordeles efter antallet af 20-59-årige uden beskæftigelse, jf. *Samlet udgift*-kolonnen i tabel 1 til sidst i notatet.
3. *Beregningen af udgift pr. person:* Som eksempel tages her udgangspunkt i kriteriet 20-59-årige uden for beskæftigelse. Der er ca. 362.000 20-59-årige uden for beskæftigelse. Dermed er udgiften pr. person 28 mia. kr. / 362.000 personer = 76.118kr. pr. person, jf. kolonnen *Udgift pr. person* i tabel 1 sidst i notatet. Det betyder dermed også, at hvis antallet af 20-59-årige uden beskæftigelse mindskes med en person, vil det opgjorte socioøkonomiske udgiftsbehov mindskes med 76.118kr.

Udgiften pr. person for en given kategori i kan altså generelt beregnes som:

$$\Delta SUB_{t,i} = \frac{0,33 \cdot B_t}{N_t} \cdot g_{i,t} \cdot \frac{N_t}{n_{i,t}} = g_{i,t} \cdot \frac{0,33 \cdot B_t}{n_{i,t}} \quad (2)$$

Bemærk, at ligning (2) naturligvis også fremkommer ved at lade $n_{i,k,t}$ ændre sig med en person i ligning (1) under antagelse af, at de øvrige elementer på højresiden holdes konstante). Der ses derfor bort fra, at antallet af personer i kategorien på landsplan ($n_{i,t}$) samt de samlede udgifter (B_t) også kan blive påvirket.

Bemærk, at $\Delta SUB_{k,t}$ er den samme på tværs af kommuner i et givet år. I ligning (2) er det implicit antaget, at antallet i de øvrige kriterier holdes konstant. Man kan dog godt forestille sig situationer, hvor flere af kriterierne påvirkes.

Givet den marginale ændring i udgiftsbehovet beregnet ud fra ligning (2) – og vist i tabel 1 i kolonnen udgift pr. person – kan der nu beregnes den afledte ændring i udligningsbeløbet. Den marginale ændring i udligningsbeløbet kan opgøres som:

$$\Delta Udligning_{k,t} = \tau_{U,k,t} \cdot \Delta SUB_{k,t} \quad (3)$$

Idet $\tau_{U,k,t}$ er udligningsprocenten i forhold til udgiftsbehovet. Denne er næsten den samme på tværs af kommuner. For kommuner med et udgiftsbehov mindre end landsgennemsnittet, er den på 93 pct., og for kommuner over landsgennemsnittet er den på 95 pct. I beregningerne lægges det til grund, at der udlignes 95 pct. af udgiftsbehovet svarende til en kommune over landsgennemsnittet. Det lægges altså til grund, at hvis en kommunes socioøkonomiske udgiftsbehov forøges med 100 kr. i 2024, forøges dens nettoudligningsbeløb med 95 kr.

Endelig foretages diskontering af ændring i udligningsbeløbene, da kommunens økonomi i flere tilfælde først påvirkes efter et eller flere år. Her anvendes en real diskonteringsrate på 3,5 pct. om året. Dette svarer til den diskonteringsrente, Finansministeriet anbefaler at anvende i samfundsøkonomiske konsekvensvurderinger.

Den sidste kolonne i tabel 1 viser de opgjorte effekter på udligningsbeløbet. Heraf fremgår det eksempelvis, at hvis en kommune får en person mellem 20 og 59 år i beskæftigelse (og de øvrige kriterier ikke påvirkes), reduceres udligningsbeløbet med 65.221 kr. Tallene i kolonnen er de centrale i dette notat og er derfor særligt markeret.

I figur V.11 og V.15 i kapitel V i Dansk Økonomi, efterår 2025 er vist udligningsbeløb for 2020 og 2021. Disse kan ikke genfindes i tabellen, der viser beløbene i 2024. Beregningen af beløbene for 2020 og 2021 er nærmere beskrevet i baggrundsnotaterne *Analyse af den kommunale udligningsordning og antal personer på fleksjob* og *Analyse af den kommunale udligningsordning og antal ufaglærte*.

3 Litteratur

Indenrigs- og Sundhedsministeriet (2024): Kommunal udligning og generelle tilskud 2024.

De Økonomiske Råd

Tabel 1 Socioøkonomiske kriterier 2024, 2024-priser

Kriterier	Vægt (pct.)	Tids-lag (hvor hurtigt påvirkes kommunens økonomi) ^{a)}	Antal i hele landet	Samlet udgift (Mia. kr.)	Udgift pr. person (kr.)	Udligningsbeløb (kr. pr. person tilbagediskonteret)
Beskæftigelse						
Antal 20-59-årige uden beskæftigelse	19	Efter 3 år	361.893	28	76.118	65.221
Antal personer med lav indkomst i tre ud af fire år	5	Efter 2 år	114.342	7	64.039	56.223
Antal 45-64 årige med begrænset erhvervserfaring	5	Året efter	181.878	7	39.857	36.584
Antal 20-59-årige lønmodtagere med færdigheder på grundniveau	4	Efter 3 år	916.116	6	6.330	5.424
Antal handicappede udenfor arbejdsstyrken	4	Efter 3 år	44.280	6	132.292	112.220
Uddannelse						
Antal ufaglærte 25-49-årige	13	Året efter	236.897	19	79.561	73.026
Antal børn i familier, hvor forsørgerne har lav uddannelse	9	Året efter	56.516	13	230.880	211.918 ^{b)}
Boliger						
Antal billige boliger	6	Aktuelt år	263.300	9	33.038	31.386
Antal almene familieboliger	12	Aktuelt år	506.454	17	34.352	32.635

Øvrige						
Antal diagnosticerede psykiatriske patienter	2	Efter to år (10 års gennemsnit)	132.566	3	22.094	19.398
Antal børn, som har flyttet tre gange	3	Aktuelt år	30.588	4	142.195	135.085
Antal enlige over 65 år	3	Aktuelt år	529.318	4	8.300	7.806
Antal indvandrere og efterkommere	6	Aktuelt år	578.383	9	15.192	14.288
Antal børn af enlige forsørgere	2	Året efter	158.138	3	18.336	16.830

a) Angiver hvor lang tid der går, fra kriteriet påvirkes og til, at kommunens økonomi påvirkes.

b) I figur V.15 i kapitel V i Dansk Økonomi, efterår 2025 er vist et udligningsbeløb for ufaglærte opgjort ud fra de to uddannelseskriterier. Dette beregnes imidlertid ud fra antallet af ufaglærte og ikke antallet af børn, jf. baggrundsnotatet *Analyse af den kommunale udligningsordning og antal ufaglærte*.

Anm: Kriterierne Regional ledighed, Afstand til arbejdspladser, Befolkningstæthed og Lad middellevetid er ikke vist i tabel 1